

СЛОВОТВІРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТЕРМІНІВ ГАНДБОЛУ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

© Романчук О., Матвіяс О., Юрко Н., 2010

Статтю присвячено особливостям словотворення фахової термінології ігрових видів спорту на прикладі термінологічних одиниць гандболу. Проаналізовано вибірку спортивних термінів гандболу із друкованих джерел та інтернет-ресурсів. Описовим, зіставним та методом системного аналізу досліджено та визначено словотвірні характеристики термінів гандболу в англійській мові. Окреслено перспективні напрямки подальших досліджень у галузі фахової лексики гандболу.

Ключові слова: термін, словотвір, дериват, терміносистема, ігровий вид спорту, гандбол.

The article deals with word-formation peculiarities in professional terminology of sport ball games on the basis of handball terminology units. Handball terms samples from library and Internet resources have been analysed. Word-formation characteristics of English handball terminology have been studied and defined by descriptive, comparative and system analysis methods. Further research perspectives in handball professional terminology have been determined.

Keywords: term, word-formation, derivative, terminology system, sport ball game, handball.

В умовах кардинальних змін у всіх сферах людської діяльності, пов'язаних із глобальною комп'ютеризацією та інформаційною революцією, значною мірою зросли темпи збагачення словникового складу багатьох мов, зокрема англійської.

Значну роль у словниковому складі будь-якої мови відіграє термінологічна лексика. Нові поняття потребують нових слів, що супроводжується постійною появою нових термінів.

Проблема системності термінології досить широко обговорюється в лінгвістичній літературі, адже системність є однією з найважливіших умов існування терміну. Багато вчених, серед яких Б. Городецький, В. Раскін та ін., дотримуються досить категоричної думки щодо системності термінів, згідно якої термін може існувати лише в системі, тобто серед інших термінів, з якими він пов'язаний певними відношеннями. Існує твердження, що терміносистема — це, по суті, сукупність термінів певної сфери знань, що пов'язані між собою на різних мовних рівнях: понятійному, лексико-семантичному, граматичному та словотворчому [1].

Одним з найсуттєвіших лінгвістичних джерел системності в термінологічній сфері виступає системність морфології і словотвору. Терміни в своїй більшості, як і звичайні слова, утворюються на базі засобів загальної мови. Однак, взявши за основу уже існуючі в мові способи і моделі словотворення, мова науки і техніки виробляє свою словотворчу підсистему, пристосовувавши її до основних вимог і функцій термінологічної лексики і мови науки в цілому. Таким чином, словотвірні засоби в термінології являють собою певну систему.

Очевидною є наукова і практична цінність дослідження терміносистеми спортивної галузі. Зростання популярності захоплення спортом у більшості країн світу та доступність великої кількості термінів широкому загалу змушують дуже зважено підходити до системності спортивної термінології.

На сьогоднішній день проблеми упорядкування спортивної лексики та термінології перебувають під пильною увагою як фахівців спортивної галузі, так і сучасних мовознавців [2].

Аналіз джерел показує, що дослідженням проблем спортивної термінології займалися чимало дослідників та науковців (Л. Бардіна, І. Байбакова, Н. Назаренко, З. Казимира, М. Паночко, Б. Шуневич,

І. Янків та інші). Проте, досі малодослідженою залишається проблема системності словотвору термінів ігрових видів спорту.

З огляду на **актуальність** упорядкування галузевих терміносистем на словотвірному рівні та відсутність детального вивчення цього аспекту у термінології ігрових видів спорту, **метою** нашого дослідження ми обрали словотвірні характеристики термінів гандболу, як одного із найпоширеніших ігрових видів спорту у світі.

Завдання даного дослідження передбачає визначення та порівняння характеристик словотворення термінологічних одиниць гандболу.

Об'єктом нашого дослідження є англійська термінологія гандболу.

Предметом дослідження обрано словотвірні характеристики термінів гандболу в англійській мові.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, описовий метод, зіставний метод, метод системного аналізу.

Фактичним матеріалом нашого дослідження слугувала вибірка спортивних термінів гандболу із друкованих джерел [3; 4] та Інтернет ресурсів[5; 6].

Як відомо, усі термінологічні системи, у тому числі і терміносистема гандболу, складаються з лексичних одиниць двох основних типів: однокомпонентних та комплексних термінів.

За словотвірною структурою однокомпонентні терміни гандболу розподіляються наступним чином:

- простих слів — 27,4% від загальної кількості опрацьованих термінів (*attack* — атака; *back* — захисник; *centre* — гравець центру; *dribble* — вести м'яч; *feint* — фінт, обманливий, удаваний рух; *final* — фінал; *goal* — ворота, гол; *out* — вихід м'яча за бокову лінію; *pass* — передача; *pivot* — гравець на лінії; *wall* — заслін, стінка; *wing* — нападаючий гравець; etc.);

- похідних, або афіксальних — 73,6% (*combination* — комбінація; *commentator* — коментатор; *defence* — захист; *exclusion* — вилучення гравця з поля; *forward* — нападник; *holding* — утримання м'яча; *intermission* — перерва у грі; *kicking* — удар ногою по м'ячу; *leader* — лідер; *penalty* — штрафний кидок; *player* — гравець; *restart* — вільний кидок; *semifinal* — півфінал; *shooter* — гравець, що виконує кидок; *substitution* — заміна гравця; *suspension* — тимчасове вилучення з гри; *warning* — попередження; etc.).

Таке співвідношення свідчить про чітко виражену перевагу деривативного розвитку термінологічних одиниць гандболу.

Похідні терміни гандболу утворюються за типовими для англійської мови словотвірними моделями:

- суфіксальними (*exclusion* — вилучення гравця з поля; *kicking* — удар ногою по м'ячу; *shooter* — гравець, що виконує кидок);
- префіксальними (*restart* — вільний кидок; *semifinal* — півфінал);
- суфіксально-префіксальними (*intermission* — перерва у грі; *substitution* — заміна гравця).

Особливо широко представлені деривативи, побудовані суфіксальним способом (68,3%), у той час як префіксальний (7,5%) та суфіксально-префіксальний (24,2%) способи виявилися менш продуктивними.

У творенні однослівних термінів було виявлено 6 суфіксів: *-ence* (*defence* — захист), *-er* (*player* — гравець), *-ing* (*holding* — утримання м'яча), *-ion* (*suspension* — тимчасове вилучення з гри), *-or* (*commentator* — коментатор), *-ty* (*penalty* — штрафний кидок).

Найпродуктивнішими є 3 із них: *-er* (25,7%), *-ion* (22,4%) та *-ing* (19,8%).

Суфікс *-er* реалізує модель $V + -er > N$ (*to lead* — лідирувати, вести > *leader* — лідер; *to play* — грати > *player* — гравець; *to shoot* — кидати м'яч > *shooter* — гравець, що виконує кидок).

Суфікс *-ion* зустрічається у моделі $V + -ion > N$ (*to combine* — комбінувати, поєднувати > *combination* — комбінація; *to exclude* — вилучати > *exclusion* — вилучення гравця з поля; *to suspend* — тимчасово усунути > *suspension* — тимчасове вилучення з гри).

Суфікс *-ing* реалізує модель $V + -ing > N$ (*to hold* — *тримати, утримувати* > *holding* — *утримання м'яча; to kick* — *копати, бити ногою* > *kicking* — *удар ногою по м'ячу; to warn* — *попереджати, застерігати* > *warning* — *попередження*).

Як бачимо, найчисельнішу групу серед однокомпонентних термінів гандболу становлять віддієслівні деривативи. Це пояснюється тим, що дієслово, як носій значення дії або її результату, є найпоширенішою частиною мови у термінологічному шарі фахової лексики ігрових видів спорту та гандболу зокрема.

Щодо багатоконпонентних термінів гандболу, аналіз способів словотворення окремих їх компонентів показав, що найуживанішими складовими таких термінів, як і однокомпонентних, є не прості термінологічні одиниці, а деривативи, утворені за наступними типами:

- *V-ing* — 28,6% (*attacking player* — *атакуючий гравець; attack with interchanging positions* — *атака зі зміною місць; forcing through* — *прорив; goal scoring* — *взяття воріт; leaning shot* — *кидок у нахилі зігнувшись; time wasting* — *затягування часу; etc.*);
- *V-ed* (*combined defence* — *комбінований захист; feigned shot* — *обманний кидок; unguarded player* — *вільний гравець; etc.*);
- *V-er* (*goalkeeper* — *воротар; play-maker* — *розігрувач; score-keeper* — *секретар; time-keeper* — *хронометрист; etc.*);
- *V-ive* (*defensive foul* — *порушення правил при захисті; offensive foul* — *порушення правил у нападі; passive play* — *пасивна гра; etc.*);
- *N'S* (*referee's ball* — *спірний м'яч; referee's throw* — *спірний кидок; etc.*);
- *N-Prep* (*set-up* — *розміщення, розстановка гравців; throw-in* — *укидання м'яча; throw-off* — *початок гри; throw-out* — *кидок від воріт; time-out* — *зупинка гри; etc.*);
- *Prep-N* (*overhead shot* — *кидок через голову; underhand pass* — *передача знизу; etc.*).

Найбільшу частку похідних у складі багатоконпонентних термінів гандболу складають компоненти типу *V-ing* (28,6%) та *V-ed* (24,7%), тоді як складові типу *V-er* (8,2%), *V-ive* (7,4%), *N'S* (6,8%), *N-Prep* (6,5%), *Prep-N* (5,9%) є значно менш поширеними. Кількісне домінування віддієслівних деривативів *V-ing* та *V-ed* ґрунтується на їх властивості чіткого відображення динаміки гандболу, як одного з ігрових видів спорту.

Отже, зважаючи на викладене вище, нами було зроблено наступні **висновки**:

- Не зважаючи на зростання популярності ігрових видів спорту в усьому світі, проблема системності словотворення у термінології гандболу досі залишається малодослідженою.
- Унаслідок аналізу досліджуваних одно- та багатоконпонентних термінологічних одиниць було з'ясовано, що деривація є одним із найпотужніших джерел розвитку термінології гандболу.
- Найпродуктивнішим способом термінотворення фахової лексики гандболу є суфіксально деривативний метод за участі моделей $V + -er$, $V + -ion$, $V + -ing$ (серед однокомпонентних термінів) та *V-ing*, *V-ed* (серед багатоконпонентних термінів).
- Віддієслівні деривативи кількісно переважають у термінології гандболу на підставі того, що дієслово, як носій значення дії, її результату та динаміки гри, є найпоширенішою частиною мови у термінологічному шарі фахової лексики ігрових видів спорту та гандболу зокрема.

Перспективою подальших досліджень є системне упорядкування галузевої терміносистеми гандболу на словотвірному рівні та укладення термінологічного словника із урахуванням основних характеристик фахової лексики гандболу.

1. Термін та термінологія як об'єкти лінгвістичних досліджень [Електроний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uk.wikisource.org/wiki>. 2. Бардіна Л. Актуальні аспекти сучасного адекватного перекладу спортивних термінів ігрових видів спорту / Л. Бардіна, Н. Назаренко // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. — 2005. — № 8–9. — С. 80–83. 3. Ручной мяч : спортивные термины на пяти языках. — М.: Русский язык, 1979. — 95 с. 4. Rules of the Game.: International Handball Federation. — Basel, Switzerland, 2005. — 103 p. 5. IOC site [Електроний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.olympic.org>. 6. ITF site [Електроний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ihf.info>.